

CAELESTIS HARMONIA

Folyóiratunk következő számaiban több-kevesebb rendszerességgel közölni kívánom a szerb orthodox egyházi ének Szentendrén szokásos változatának jellegzetes példáit, mellé helyezve az ott is vezérkönyvül használt, ún. Barački-énekeskönyv (latin betűs átírásban: Nenad M. Barački: Notni zbornik srpskog narodnog crkvenog pojanja po karlovačkom napevu, Novi Sad/Újvidék 1923) dallamalakjait. A második kiadás (Kragujevac 1995) kísérőtanulmányát (Danica Petrović zenetudóstól) szintén a közeljövőben fordításban közöljük. Alább a neves könyv összeállítójáról és a mű jellemzéséről következik összefoglalás. (A Felelős szerk.)

Dujmov Milán

Nenad Barački

Nenad Barački a szerb orthodox egyházi énekek egyik legnagyobb gyűjtője és lejegyzője. Munkája fölbecsülhetetlen értékű, mert a többnyire a szájhagyomány útján megőrződött egyházi énekeket jegyezte, illetve kottázta le, megőrizve őket az utókornak.

Dujmov Milán (Budapest) tanár, korábban medina-i (1993–1996), hercegszántói (1996–2005), majd budakalászi (2005–2006) szerb orthodox pap.

Nenad Barački a bácskai Bogyánban született (Bođani, Szerbia) 1878. november 25-én. Általános iskolai tanulmányait szülőfalujában, illetve Karlócán (Sremski Karlovci, Szerbia) végezte. Rövid ideig a köböli (Kovilj, Szerbia) szerb orthodox kolostor diákja volt, majd Karlócán folytatta gimnáziumi tanulmányait. Ugyanebben a városban végezte el a híres karlócai szerb orthodox papneveldét. 1904-ben diakonussá, majd pappá szentelték. Ezután a temesvári püspökség lelkésze lett, s több helyen szolgált, többek közt a Szeged melletti Szőregen is. 1920-ban a zombori tanítóképző hitoktatója lett, ahol tíz évig tanított. Mint hitoktató és a karlócai egyházi éneklés nagy tudója hamar ráeszmélt arra a problémára, amellyel a növendékek szembesültek a főiskolai tanulmányaik során az egyházi énekek elsajátításában: az egyházi énekek zöme nem volt lekottázva, így a növendékek vagy hallás után tanultak, vagy az ún. trillákat¹ használták. Erről Barački a *Zbornik*-ban, melyet saját maga állított össze, így vélekedik:

„Mikor három évvel ezelőtt hitoktatóvá s az egyházi ének tanárává választottak a zombori fiútanár-képzőben —amely akkor már több mint száz éven át volt művelője a mi szép egyházi éneklésünknek—, hamar észrevettem, hogy az egyházi éneklés elsajátítása ebben az iskolában, és feltehetőleg ez a többi iskolában is így van, nagy nehézségbe

¹ A trillák egyfajta hangjegyek, de sokkal kevesebb információval szolgálnak, mint az általánosan használt ötvonalas rendszer hangjegyei. DUJMOV Milán: „Az ortodox egyházi éneklés Hercegszántón a kezdetektől napjainkig”, *Magyar Egyházzene* XVII (2009/2010) 429.

ütközik. Itt nem csak arról van szó, hogy az egyházi éneklés elsajátításához természetes adottságok szükségesek, mint például a jó hallás vagy a tiszta hang, hanem bizonyos előismeret is szükséges, azaz az egyházi szláv nyelv ismerete. Másrészt nagy problémát okoz a tanulóknak, hogy ehhez a tantárgyhoz nem készültek tankönyvek, és így legtöbbször az egyházi éneklés tanulása hallás után történik, illetve különböző jelek és trillák segítségével, amely nagyon sok időt vesz el a tanulóktól. Ezzel a módszerrel az egyházi énekeket nem lehet teljességgel megtanulni, főleg nem azonos előadás-módban, egységesen. Éppen ezért ez a tantárgy sok növendéknek túl nehéznek tűnik, minek hatására egyesek elveszítik kedvüket és érdeklődésüket e tantárgy iránt, amely pedig nagyon fontos pedagógia eszköz népünk életében.”²

Ennek szellemében Barački hozzáfogott nagy munkájához, s lejegyezte azon egyházi énekeket, amelyek a leggyakrabban használatosak a szerb orthodox istentiszteletek során. Ő maga ezt az éneklést *karlócai éneklésnek* nevezi, jelezve azt, hogy ez az énekmód a Karlócai Érsekség területén, azaz a Magyar Királyság területén volt használatban. Barački 1923-ban jelentette meg könyvét Zomborban, azaz az akkoriban újonnan alapított Szerb-Horvát-Szlovén Királyságban. A szerb egyházi énekek lejegyzésében Barački mellett Stevan Mokranjacnak is nagy érdemei vannak, de fontos megemlítenünk, hogy a Barački-féle *Zbornik*-ban az egyházi énekek lejegyzése sokkal autentikusabb, mint Mokranjacnál, és sokkal gazdagabb dallamvilág jellemzi. Ma a szerb orthodox egyházban a papneveldek tanulói inkább a leegyszerűsített Mokranjac-féle tankönyvből tanulnak, s egyre kevesebb azon kántorok és papok száma, akik az ún. karlócai éneklés tudói. A Budai Püspökség területén a Barački-féle *Zbornik* volt használatban egészen a XX. század végéig. Napjainkban kettősség jellemzi a hazai orthodox éneklést, azaz az idősebb nemzedék —ide sorolva a kántorokat— többnyire a karlócai éneklést, míg a papok fiatalabb generációja az egyszerűsített, Mokranjac-féle tankönyvet követi.

Barački nagy érdeme, hogy a kották alatti egyházi szövegeket a modern szerb ábécével nyomtatta ki, kiküszöbölve az egyházi szláv nyelv hiányos ismeretének nehézségét. Ám ebben a kiadványban az egyházi énekek töredéke kapott csak helyet. Barački az orthodox liturgia állandó részeit jegyezte le, valamint a jelentősebb ünnepek énekeit, de a virrasztó istentisztelet állandó szövegei is helyet kaptak kiadványában. Nem jegyezte le a mindennapos istentiszteleteken énekelt egyházi szövegeket, mivel azokat ún. „szabással” éneklék, azaz az éneklő az adott hang dallamát ráalkalmazza a liturgikus szövegre. E módszerrel ki-ki a maga módján éneklé el az adott éneket, úgy, hogy az adott alaphang mindig megmaradjon.³ Barački munkája mégis felbecsülhetetlen értékű, hiszen olyan dallamokat és éneklési módokat jegyzett le, amelyek mára már bizonyosan feledésbe merültek volna, de általa mégis ismertek maradtak.

Barački 1939-ben halt meg Zomborban.

² Ненад Барачки: *Нотни Зборник*. Сомбор 1923. V.

³ DUJMOV: *i.m.* 426.